

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

MOPHATO 12

SETSWANA PUO YA GAE (HL)

PAMPIRI YA BOBEDI (P2)

NGWANAITSEELE 2016

MADUO: 80

NAKO: Diura di le 2½

Pampiri e, e na le ditsebe di le 26.

DITAELO LE TSHEDIMOSETSO

1. Buisa tsebe e, ka kelotlhoko pele o ka simolola go araba dipotso.
2. O se ka wa leka go buisa pampiri yotlhe. Lebelela lenaneo la diteng mo tsebeng ya bone, mme o tshwae dipalo tsa dipotso tse di boditsweng mo dikwalong tse o di buisitseng monongwaga. Morago ga moo, buisa dipotso tse, mme o tlhophe dipotso tse o batlang go di araba.

3. Pampiri e, e na le DIKAROLO di le THARO:

KAROLO YA A:	Poko	(30)
KAROLO YA B:	Padi/Ditlhangwa tsa setso	(25)
KAROLO YA C:	Terama	(25)

4. Araba DIPOTSO di le TLHANO: Di le THARO mo KAROLONG YA A, e le NNGWE mo KAROLONG YA B le e le NNGWE mo KAROLONG YA C ka mokgwa o o latelang:

KAROLO YA A: POKO
 MABOKO A A TLHAOTSWENG – Araba dipotso di le PEDI.
 MABOKO A A SA TLHAOLWANG – Araba potso e le NNGWE.

KAROLO YA B: PADI/DITLHANGWA TSA SETSO
 Araba potso e le NNGWE.

KAROLO YA C: TERAMA
 Araba potso e le NNGWE.

5. TLHOPHO YA DIKARABO MO KAROLONG YA B (PADI KGOTSA DITLHANGWA TSA SETSO) LE MO KAROLONG YA C (TERAMA):

Araba FELA dipotso tsa padi kgotsa ditlhangwa tsa setso le terama tse o di ithutileng.

Araba potso e le NNGWE ya TLHAMO le e le NNGWE ya DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE. Fa o araba potso ya tlhamo mo KAROLONG YA B, o tshwanetse go araba dipotso tse dikhutshwane mo KAROLONG YA C. Fa o arabile dipotso tse dikhutshwane mo KAROLONG YA B, o tshwanetse go araba potso ya tlhamo mo KAROLONG YA C. Dirisa lenaneonetefatso go go thusa.

6. BOLEELE JWA DIKARABO

Karabo ya potso ya tlhamo ya poko e tshwanetse go nna mafoko a a ka nnang 250–300.

Dikarabo tsa dipotso tsa tlhamo tsa padi kgotsa ditlhangwa tsa setso le terama di tshwanetse go nna mafoko a a ka nnang 400–450.

Boleele jwa dikarabo tsa dipotso tse dikhutshwane bo laolwe ke maduo a a neetsweng. Dikarabo tsa batlhatlhojwa di totobale, mme di nne maleba.

7. Latela ditaelo kwa tshimologong ya KAROLO e NNGWE le e NNGWE.
8. Nomora dikarabo tsa gago ka nepagalo go ya ka thulaganyo ya dipalo tse di dirisitsweng mo pampiring ya dipotso.
9. Simolola KAROLO e NNGWE le e NNGWE mo tsebeng e NTŠHWA.
10. Tiriso ya nako e e tshikinngwang.

KAROLO YA A: Bonnye metsotso e le masomeamane (40)

KAROLO YA B: Bonnye metsotso e le masomeamatlhano (55)

KAROLO YA C: Bonnye metsotso e le masomeamatlhano (55)

11. Kwala ka mokwalo o o phepa e bile o bonala.

LENANEO LA DITENG

Tsebe e, e naya batlhatlhojwa tshedimosetso tebang le tlhopho ya dipotso tse ba batlang go di araba kwa ntle ga go buisa pampiri yotlhe.

KAROLO YA A: POKO			
Poko e e tshaotsweng: Araba dipotso dingwe le dingwe di le PEDI.			
PALO YA POTSO	MOFUTA WA POTSO	MADUO	TSEBE
1. 'Ngwanaka o tsetswe'	Potso ya tlhamo	10	6
2. 'Seetebosigo'	Dipotso tse dikhutshwane	10	7
3. 'Go nwela ga mendi'	Dipotso tse dikhutshwane	10	8
4. 'A ke bona bongwetsi?'	Dipotso tse dikhutshwane	10	9
LE			
Poko e e sa tlhaolwang: Batlhatlhojwa botlhe ba TSHWANETSE go araba potso e.			
5. 'Dikeledi tsa dikhutsana'	Dipotso tse dikhutshwane	10	10
ELA TLHOKO: Araba POTSO e le NNGWE YA TLHAMO le POTSO e le NNGWE YA TSE DIKHUTSHWANE. Fa o araba potso ya tlhamo mo KAROLONG YA B, o tshwanetse go araba potso ya tse dikhutshwane mo KAROLONG YA C. Mo KAROLONG YA B le mo KAROLONG YA C araba potso e le NNGWE fela.			
KAROLO YA B: PADI/DITLHANGWA TSA SETSO			
PADI: Araba potso e le NNGWE fela go tswa mo pading e o e tlhaoletsweng.			
6. <i>Leba Seipone</i>	Potso ya tlhamo	25	11
7. <i>Leba Seipone</i>	Dipotso tse dikhutshwane	25	11
8. <i>Omphile Umphi Modise</i>	Potso ya tlhamo	25	13
9. <i>Omphile Umphi Modise</i>	Dipotso tse dikhutshwane	25	13
10. <i>Masego</i>	Potso ya tlhamo	25	14
11. <i>Masego</i>	Dipotso tse dikhutshwane	25	15
KGOTSA			
DITLHANGWA TSA SETSO: Araba potso e le NNGWE fela go tswa mo ditlangweng tsa setso tse o di tlhaoletsweng			
12. 'Kilano ya boPekwa le boKgogo' le 'Mogaka Sol Plaatje'	Potso ya tlhamo	25	17
13. 'Katse le mong wa yona' le 'Kgosi Molefi K Pilane'	Dipotso tse dikhutshwane	25	19
KAROLO YA C: TERAMA			
Araba potso e le NNGWE.			
14. <i>Matsapa di a tsaya kae?</i>	Potso ya tlhamo	25	21
15. <i>Matsapa di a tsaya kae?</i>	Dipotso tse dikhutshwane	25	21
16. <i>Ga se Lorato</i>	Potso ya tlhamo	25	23
17. <i>Ga se Lorato</i>	Dipotso tse dikhutshwane	25	24

ELA TLHOKO: Mo DIKAROLONG tsa B le C, araba potso ya TLHAMO e le NNGWE le potso e le NNGWE ya DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE. Ga o a tshwanela go araba dipotso tse PEDI tsa tlhamo kgotsa dipotso tse PEDI tse dikhutshwane.

LENANEONETEFATSO

Lebelela lenaneonetefatso go rurifatsa fa o arabile palo ya dipotso e e tlokegang.

KAROLO	PALO YA DIPOTSO	PALO YA DIPOTSO TSE DI ARABIWANG	TSHWAYA (✓)
A: Poko (Poko e e tshaotsweng)	1–4	2	
A: Poko (Poko e e sa tshaolwang)	5	1	
B: Padi/Ditlhangwa tsa Setso (Tlhamo kgotsa dipotso tse dikhutshwane)	7–13	1	
C: Terama (Tlhamo kgotsa dipotso tse dikhutshwane)	14–17	1	

ELA TLHOKO: Mo DIKAROLONG tsa B le C, netefatsa gore o arabile potso e le NNGWE ya tlhamo le e le NNGWE ya dipotso tse dikhutshwane.

KAROLO YA A: POKO**MABOKO A SETSWANA – MK Mothoagae**

Dipotso di tlaa bodiwa go tswa mo mabokong mangwe a le MANE a a tlhaotsweng le go tswa go le le LENGWE le le sa tlhaolwang. Batlhatlhojwa ba tshwanetse go araba dipotso DINGWE le DINGWE di le PEDI go tswa mo mabokong a a tlhaotsweng le le le sa tlhaolwang. Dipotso tsa maboko a a tlhaotsweng di tlaa tlhagelela pele, mme go latele tsa leboko le le sa tlhaolwang.

ELA TLHOKO: Araba potso e le NNGWE ya leboko le le sa tlhaolwang.

POKO E E TLHAOTSWENG

Araba dipotso di le PEDI go tswa mo go di le nne tse di boditsweng.

POTSO 1: POTSO YA TLHAMO

Buisa leboko le le latelang, mme morago o kwale tlhamo e mo go yona o tlhagisang ka moo mmoki a senolang botlhoko jwa go godisa ngwana, mme e re morago a go tlhanogele. Boleele jwa tlhamo e nne mafoko a a ka nnang 250-300.

NGWANAKA, O TSETSWE – GK Setou

- 1 Ke go tlisitse mo lefatsheng
- 2 Ke le tshokolong le tshotlegong,
- 3 Ke go adimela ka ke se mengatong,
- 4 Go fitlha o tsena kgagabong,
- 5 Ka e tshwara bogaleng, ka re ngwana o ntswa mpeng.

- 6 Ke ne ke le kobo di magetleng,
- 7 Ka go isa thutong ya sešwa tlihabologong,
- 8 Ka go kotlopietsa ka go kgobokanyetsa letsogong,
- 9 Ka bo ka ineela go ratharatha lenaong
- 10 Go na le gore o boe sekolong.
- 11 O ne o nkitse ke le monyo o nyang marigeng.

- 12 Ke ne ka go itshokela ngwanaka,
- 13 Ka mephato ka nna ka go tlhatlosa,
- 14 Ka tshepo ya gore nna kgakakgolo ga ke na mebala,
- 15 Mebala ke tshepile e le mo go wena,
- 16 Gona jaanong o khwekhwentha seeng,
- 17 O lebala fa ke go tsetse ka Setswana.

- 18 Tsona diatlanyana tse di tsofetseng tse,
- 19 Ona matsogonyana a a tsutsubaneng a
- 20 A go godisitse; a go dirile ke-a-thaisa.
- 21 O lebetse fa rraago a ikhuditse malobeng,
- 22 A bolaiwa ke serame se mo tsene marapong,
- 23 Serame ka ntlha ya go bapalela tsetse.

- 24 Ke eng kajeno ke lejwa ke mang?
 25 Ka le dikala tsa mobudu di setse di bonala,
 26 Ka lela dikeledi tsa madi e seng tsa mathe,
 27 Ka re ngwanaka nkutlwa, nkgadime, nkgotsofatse la bofelo.
 28 Ka re tlogela legaagaa le mahumo a lefatshe.
 29 Ka tsotlhe e le mogokitla o o tlileng go dutla.

[10]

POTSO 2: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE

Buisa nopollo e e latelang, mme o arabe dipotso.

SEETEBOSIGO – LD Raditladi

- 1 Rra, se ole bosigo, o tlaa gatsela.
 2 Ngwana, o tlaa gadipana monwana,
 3 Dikeledi matlhong di tlaa elela,
 4 Dinko di tlaa tshologa lemina.
 5 Naka borwa e tlhabile go rena,
 6 Bonang tse dingwe ga di a tlhalefa,
 7 Le ngwedi ga a phatsime, o a boifa.
- 8 Ga go na le motho o gatang sekau,
 9 Re tsofetse jang go tsweng maloba,
 10 Dinao tsa rona ke maroo a tlou,
 11 E kete bannana ba maloba,
 12 Tsa batho ba sa bolo go tshaba,
 13 Lobelo lo ba remile dinao,
 14 Ba gata e kete ba dira dinyao.
- 15 Serepoding ntšwa e a ngunanguna,
 16 E ntse e roromisa le dirope,
 17 O ka re e ka lopa Tintibana
 18 A e bipa mmele ka morogo wa thepe.
 19 Godimo a e rulelela mogope
 20 Kwa sekgwaneng sele sa matlhware,
 21 Tlhareng di thothhoregang matlhare.
- 22 Matlhare a phaphasela godimo,
 23 O ka re dinku di fula phefong.
 24 Le ditlhare di supa mmopamo,
 25 Ke matlharapana fela a dikgong.
 26 Ditsitsiri ga di yo dikobong,
 27 Madi a batho tota ga di a senke,
 28 Di maname tsotlhe, ga di a mmake.

- 2.1 Kgankgolo ya leboko le, ke efe? (2)
 2.2 Tlhalosa mola 1 go ya ka diteng tsa leboko. (2)
 2.3 Naya sekapuo se se mo moleng 8 le mosola wa sona. (2)
 2.4 Go ya ka ditemana tse di fa godimo, o ithutile eng ka ga kgwedi e ya Seetebosigo? (2)
 2.5 Tlhagisa maikutlo a mmoki o bo o tshegetsatsa karabo ka lebaka. (2)

[10]

POTSO 3: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE

Buisa nopolo e e latelang, mme o arabe dipotso.

GO NWELA GA MENDI – MS Kitchen

- 1 A ga ya re mokgosi o dule moseja ole,
 2 Go le thata, tau tse ditona di lotlhaganye;
 3 Go le thata ya lentswe ka banna ba se bale,
 4 Go befile, ka ditlhaka di tshelpeganye,
 5 Ga bolola mophato wa Mautlwakgosi mono.
- 6 Koloji ya metsi Mendi, e sale e hulara
 7 E paoganya ka bona mafatshe a magolo;
 8 E phepile malatsi, ba gopotse ntlheng ya Fora
 9 (Le ene Fora o buiwang ga ba mmona ka matlho)
 10 Golo ba go ileng go itse tlhapi tsa Madiba.
- 11 He bagaetsho! Lalang ka ntho madi a tshologa,
 12 Le pelo di gamuketse botlhoko di tlaa fola.
 13 Ba ile barwa-rra-rona, ga ba na go menoga,
 14 Ba jelwe ke tau e sa sisimogeng motho mmala,
 15 Ba meditswe ke metsi a a se nang pelotlhomogi.
- 16 Go no go sa bolola legatlapa lepe nabo,
 17 Go no go ile bomorwarra-losa-lo-dirwang fela-
 18 Banna ba tswang mogang thamo ya phala e hibitse,
 19 Banna ba tshwantshitseng bolalome le dibatana,
 20 Thaka tse dikgolo tse dipelo di ritibetseng.
- 21 Fa mongwe a na a ba tlasela lonyatsong
 22 A re ke bodišaše ba ka mo tshoga ka seemo,
 23 O na a tlaa thanya fela lomapo lo le tsebeng.
 24 Mme fa le ene gongwe e le mosimane wa pholo,
 25 Bogolo go no go ka ša logong ga sala molora.

- 3.1 Naya ponagalo ya poko e e mo moleng 2 le mosola wa yona. (2)
- 3.2 Naya sekapuo se se mo moleng 15 le mosola wa sona. (2)
- 3.3 Tlhagisa maikutlo a mmoki o bo o tshegetsa karabo ka lebaka. (2)
- 3.4 Tlhalosa mola 23 go ya ka diteng tsa leboko le. (2)
- 3.5 Ke thuto efe e o e ungwileng go tswa mo lebokong le? (2)

[10]

POTSO 4: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE

Buisa nopolo e e latelang, mme o arabe dipotso.

A KE BONA BONGWETSI? – GK Setou

- 1 E re ke ntse ke lwa le mabele,
 2 Ke a fetola gore ke a phothe sentle,
 3 Ke utlwe mafoko a tshela fa morago ga me:
 4 'Dingwetsi tsa kajeno di bolawa ke matheka;
 5 Tsaya o je ka o itse yona mpa fela.'
 6 Tenego e nkeledise go di gana, mpa yona e di lelela.
- 7 Dithhare ga di na kutlwelobotlhoko,
 8 Di kapa magatwe a a se nang lepele le lemorago.
 9 Leino le ka ntshetsa motho wa senna mafokofoko.
 10 Le rraBankganne ke tlaa mmona a ijisitse ditshipi,
 11 A bolela fa a sa bolo go eletsa ngwana wa bobedi,
 12 A bolela fa phoso e le marukhu a mantsi a.
- 13 Mmatsale e re ke lela mala
 14 A bolele fa ngwana wa gagwe a lela ngwana;
 15 A bolele fa go se pholo e nngwe gape;
 16 Pholo e le mpa go potokana jaaka lephutshe,
 17 Pholo e le go gorosa lesika.
 18 A fetse a mpoditse gore a tota ke mosadi wa bana.
- 19 E le ruri seboba go batwa sa mokwatla,
 20 Ka phoso e tlile go digelwa go nna,
 21 Nna yo mme a leng kgakala.
 22 E tswe rraBankganne le ene e ka tswa e le nkgwana.
 23 Ga ke mo sale morago jaaka moriti,
 24 Ga ke itse se a se dirang kgakala le pono ya me!
- 25 A ruri ke bona bongwetsi
 26 Go nyalwa ke morwa le mmaagwe?
 27 A kgotsa ke ka bo ke busitse tsa bogadi?
 28 A go rata ke phoso, rraBankganne?
 29 A kgotsa ke ka boela gae, mmatsalaaka?
 30 Gaetsho kwa Morokologadi ga ke a latlwa seka-ntšwa.

- 4.1 Morero wa leboko le, ke ofe? (2)
- 4.2 Ke maikutlo afe a a senolwang ke mmoki mo lebokong le? (2)
- 4.3 Naya sekapuo se se mo moleng 8 le mosola wa sona. (2)
- 4.4 Naya ponagalo ya poko e e mo meleng 16 le 17 le mosola wa yona. (2)
- 4.5 Tsaya mola 19 o o tshalose ka mafoko a gago, mme bokao bo sa fetoge. (2)

[10]**LE**

POKO E E SA TLHAOLWANG**POTSO 5: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE**

Buisa nopolo e e latelang, mme o arabe dipotso.

DIKELEDI TSA DIKHUTSANA – CLS Thobega

- 1 Dikhutsana dingwe, dingwetsi,
 2 Dingwetsi, dingwe bagwe:
 3 Dipelo tsa dikhutsana matlhoko-
 4 Matlhoko a a gamutlhang pelong,
 5 Dikhutsana a di tlhokomelweng;
 6 Di se tlhokomologweng ka bomo.
 7 Lefapha la Thuto le ba fepeng,
 8 Le ba fepeng ka madi a thuto,
 9 Ke tlhaolele ya eng boipusong?
 10 A dikhutsana di tsene boitumelong.
- 11 Dingwe di tlogetswe sephiring,
 12 Di sa itse fa di tlaa diila:
 13 Dingwe di laetswe ka maphakela-
 14 Ba laelwa fa go iketse motsadi,
 15 Tlhogo ya lapa e robetse ruri,
 16 E ile badimong go sa solofelwa,
 17 Dipelo tsa dikhutsana dikgoto.
 18 Dikgoto di tletseng mekgokgotho.
 19 A di tsenngwe dikolo tsa bonatla,
 20 Go tswa khutsana ga se bomatla!
- 21 Dikhutsana dingwe ke masea,
 22 Le fa dingwe e le bagolo:
 23 Dikhutsana dingwe makgarebe,
 24 Le fa bangwe e le makolwane-
 25 Ke kopa gore di agelwe leobo,
 26 Leobo la menate ya lefatshe,
 27 Lefapha la Thuto lehirtau!
 28 Ga ke batle boipuso bo lethathau!

- 5.1 Kgankgolo ya leboko le, ke efe? (2)
- 5.2 Mmoki o senola maikutlo afe mo lebokong le? (2)
- 5.3 Naya sekapuo se se mo moleng 15 le mosola wa sona. (2)
- 5.4 Tsaya mola 20 o o tlhalose ka mafoko a gago, mme bokao bo sa fetoge. (2)
- 5.5 Naya ponagalo ya poko e e mo meleng 25 le 26 le mosola wa yona. (2)

[10]**PALOGOTLHE YA KAROLO YA A: 30**

KAROLO YA B: PADI/DITLHANGWA TSA SETSO

Ditshwaelo ka kakaretso:

- Go boditswe potso ya TLHAMO le DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE go tswa mo pading kgotsa ditlhangweng tsa setso tse di tlhaotsweng monongwaga.
- Batlhatlhojwa ba tshwanetse go araba potso e le NNGWE go tswa mo pading kgotsa ditlhangweng tsa setso tse ba di ithutileng.
- Fa motlhatlhojwa a ithlophetse go araba potso ya tlhamo mo KAROLONG YA B, o tshwanetse go araba dipotso tse dikhutshwane mo KAROLONG YA C.
- Fa motlhatlhojwa a ithlophetse go araba dipotso tse dikhutshwane mo KAROLONG YA B, o tshwanetse go araba potso ya tlhamo mo KAROLONG YA C.

PADI

Araba potso e le NNGWE go tswa mo pading e o e buisitseng.

POTSO 6: POTSO YA TLHAMO**LEBA SEIPONE – Kabelo Kgatea**

Gokatweng ga a ka a lemola mpa, mme o ne a tsaya tshwetso e e maleba ka go boloka le go sireletsa morwae e bong Motswagauteng go sa kgathalesege matshosetsi a a neng a lebagane nao. Tshegetsisa tlhagiso e ka ditiragalo go tswa mo pading. Boleele jwa tlhamo ya gago e nne mafoko a a ka nnang 400–450.

[25]**POTSO 7: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE****LEBA SEIPONE – Kabelo Kgatea**

Buisa nopollo e e latelang, mme o arabe dipotso.

NOPOLO A

E rile fa dikoko di fologa mo ditlhareng le dinonyane di simolola go letsa melodi e e farologaneng, Motswagauteng a raga dikobo. A fitlha a nna mo setilong sa tshipi mo maribelong.

A bona monnanyana wa baesekele a ema fa hekeng. A ntsha lebotlele la mašwi a le tlhoma fa fatshe. A mo tshwantsha. E rile go atamela mo go ena, a lemoga fa e le Mokoko. Mo pelong a ipotsa gore mabitla a epiwa ke mang kwa Motsitlane fa Mokoko a tlile makgoweng.

'Dumela Mokoko nkgonne.'

Mokoko a makala fa a utlwa leina la gagwe la kwa gae.

'E le gore o mang wena o nkitseng ka leina la kolobetso?'

A bua jalo a paraletse fa godimo ga baesekele. A rwele ditlhako tse di makgasa.

'A ke bona sepoko banna, mogalammakapa! Rooijan, motho yo ke wena monna?'

Kgang ya bona ya ya magoletsa, e bile Mokoko a lebetse fa a le mo tirong. A bolelela Motswagauteng fa go nnile leuba kwa Motsitlane. Leruo le sule le batho ba sule.

'O kae dimo yo go tweng ke malome yole?'

Mokoko a tsenya tlhogo le go sulafalelwa. 'Mosala o ipolaile Motswagauteng.'
'Malome Mosala o ipolaile?'

'Go ntse jalo Morolong.'

E rile fa a tsenya tlhogo, dikeledi tsa simolola go rothela mo mmung jaaka pula ya kgogolammoko kwa sekakeng.

'E le gore malome o ipolaetse eng?'

'O ne a jewa ke mogare wa sephamola se se phamolang ditšhaba.'

'HIV?'

'Go ntse jalo mosimane wa gaetsho. O re tlogetse motlapa wa malomaago. O ne a leka go rekisa dikgomo gore a ikalafise, fela ga pala ka maano go sita a loso.'

'Malome Mosala o nnile legatlapa, a nna bogagapa, a swa jaaka legatlapa. Le sepoko sa gagwe ga ke se tshabe.'

Ya nna gona Mokoko a gopolang motlhang Teko le Moleko ba neng ba tshosa Motswagauteng le Pule ba itirile dipoko.

Basimane bao ga ba na ditsebe ba ntse ba ebela ka tsona. Teko ga twe o ne a sikere Moleko mo magetleng, a apere jase ya ga Mokoko e ntsho le go goga motsoko gore Pule le Motswagauteng ba itheye gore ba bone sepoko.

- 7.1 Naya leina le sefane sa ga mongwagwe Motswagauteng. (2)
- 7.2 Tlhalosa tshobotsi ya ga *Jankie* ka dintlha di le THARO. (3)
- 7.3 A o dumela gore lesika le na le seabe mo go tloheng bana ba mebila, botlhokatsebe gammogo le bogodu jo bo fitlhelwang mo setšhabeng? Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka. (2)
- 7.4 Motswagauteng o senola maikutlo afe a a boteng go ya ka diteng tsa temana e? (2)
- 7.5 Tlhalosa ditsela di le PEDI tse Motswagauteng a thusitseng ka tsona mo go tshwarweng ga ditokololo tse dingwe tsa lekoko la ga Mokwepa. (2)
- 7.6 A Mokwepa ke mokapelo wa nnete wa ga Gokatweng? Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka. (2)
- 7.7 Naya dintlha di le PEDI mabapi le semelo sa ga mosadimogolo ljelele. (2)
- 7.8 Lepodisi le le neng le etela kwa ga Mokwepa le bontsha jang go tlhoka boineelo mo tirong? (2)
- 7.9 *Kobbie* o na le seabe sefe mo kgodisong ya ga Motswagauteng? (2)
- 7.10 Fa o bona, a Mosala ga se ena a itsentseng bolwetse le bomadimabe ka ntlha ya go inaya naga le go tlhoka tsebe ga gagwe? (2)
- 7.11 Go ya ka wena, a go siame gore Mosala a fedise botshelo jwa gagwe? (2)
- 7.12 O ithutile eng go tswa mo go se se diragaletseng Motswagauteng go ya ka temana e? (2)

[25]

POTSO 8: POTSO YA TLHAMO**OMPFILE UMPHI MODISE – DPS Monyaise**

Motlalepule ga a ka a lemolola mpa, mme o ne a tsaya tshwetso e e maleba ka go boloka le go sireletsa morwae e bong Omphile go sa kgathalesege dikgwetlho tse a neng a lebane natso. Tshegetsatsi tshagiso e ka ditiragalo go tswa mo pading. Boleele jwa tlhamo ya gago e nne mafoko a a ka nnang 400–450.

[25]**POTSO 9: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE****OMPFILE UMPHI MODISE – DPS Monyaise**

Buisa nopo e e latelang, mme o arabe dipotso.

NOPOLO B

MmaMosidi o ne a koafetse, go sa fete letsatsi a sa selwe a ole. RraMosidi a leka dingaka a ba a leba ka matlho; molato o le mo tlhogong. Modise le mogatse ba ya go mo lekola go le motshegare wa tsatsi la Matlhatso. Modise a nna go bapa le fenetere, a mo potile ka fa tsogong la moja. E re fa a bua le MmaMosidi, a sokologe jaaka e kete o gadima kwa morago. Mosadimogolo o ne a letse a mo lora go le maabane. Jaanong a mo tlhokomela sentle thata; e re a bua nae, a mo šebe mo matlhong go bona gore a o ka ikannngwa.

'Modise, ngwanaka, tsa lefatshe re di bonye ... Jaanong re tshwanetse go ipaakanyetsa tsela re sa gadima kwa morago. Mme bopelotshetlha le bofula bo re ngaparetse'.

'Mma, o bo o tlaa bua thata, o tloge o ithonkge.'

'A ke tlaa bua kwa legodimong ...?'

'Ga ke rialo.'

'Mma ke bue ... Ee, Modise oorra-Sehunelo a Nthufa a Mathibela, motho a bona noga e mo thiba pele, a e tlola setoto morwa-Lepile, a sometse tšhaka jaaka phuka tsa ntšhwe.'

'Mma!'

'Ngwanaka, nkatamela.'

Modise a ya go khubama fa pele ga MmaMosidi.

Mosadimogolo a mo keleka a ba a fitlha mo tsebeng ya moja. A simolola go roroma jaaka motho wa letshoroma. Fa Mosidi a tlola a re o a mo tshwara, mosadimogolo a ngaa jaaka ntšwa e gatile legala. 'Omphile!' Modise a tlola. A ithaya a re MmaMosidi a re 'Umphi'. Fa a mo šeba, a bona MmaMosidi a phaphaletse sefatlhego ...

Ngaka ya fitlha maloba e le maabane ...

Motho ga a itsewe e se naga. MmaMosidi o ne a na le letlojana le o neng a le beile kwa go itseng ene fela. Ya re go ntse go phurutlhololwa, motho a tshelolola letlojana e kete le ka tswa dikgolo.

'Rra, se ke 'ng?' RraMosidi a tlhoka karabo, e le sa ntlha a le bona. Fa ba bula, ba fitlhela pampitshana mo teng e kwadilwe ka tsogo le le roromang:

'Modimo o intšhwarele. Batho thusang ngwanake, o kwa Olanti.
Ke 'meile lotšhwao ka fa morago ga tlhogo. Ke Omphile.'

- 9.1 Mogatsa Modise ke mang? (1)
- 9.2 Tlhalosa bokao jwa maina a MABEDI a ga Modise. (2)
- 9.3 Tlhagisa dintlha di le PEDI ka ga tshobotsi ya ga RraModise. (2)
- 9.4 Ke eng se se neng se dira gore Motlalepule a retelelwe ke go tshela monna wa gagwe ka mafoko? (2)
- 9.5 Naya dintlha di le PEDI tsa semelo sa ga RraMosidi tse di neng di dira gore a se ka a lemoga fa Motlalepule a ne a mo fitlhetse ngwana. Tshegetsatsa ntlha nngwe le nngwe ka lebaka. (4)
- 9.6 Go swa ka lehunelo ga ga Motlalepule go mmaketse eng mo botshelong jwa gagwe? (2)
- 9.7 Tshwaela ka seabe sa ga RraModise mo kgodisong ya ga Modise. (2)
- 9.8 Go tlhokafala ga ga MmaMosidi morago ga go bona morwae go re senolela maikutlo afe a gagwe? (2)
- 9.9 Ke kgakololo efe e o ka bong o e file Motlalepule fa o ne o le tsala ya gagwe? (2)
- 9.10 Fa o ne o le Modise, mme o itse gore rraago o go tlhoile, o ne o tlaa dira eng? (2)
- 9.11 Go ya ka wena, a o ne o ka itumelela Kgosi Badirele go busa kgotla ya gaeno? (2)
- 9.12 O ithutile eng go tswa mo go moanelwa Modise? (2)

[25]**POTSO 10: POTSO YA TLHAMO****MASEGO – G Mokae**

Masego ga a ka a lemolola mpa, mme o ne a tsaya tshwetso e e maleba ka go boloka le go godisa morwae e bong Sello go sa kgathalesege dikgwetlho tse a neng a lebane natso. Tshegetsatsa tlhagiso e ka ditiragalo go tswa mo pading. Boleele jwa tlhamo ya gago e nne mafoko a a ka nnang 400–450.

[25]

POTSO 11: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE**MASEGO – G Mokae**

Buisa nopolo e e latelang, mme o arabe dipotso.

NOPOLO C

'O ka re rraagomogolo le mmaagomogolo ba ka bo ba sa tshela, Sello ... Ba ne ba tlaa ipela ka wena!' Masego a mo atla ka boitumelo, matlho a elela dikeledi tsa boitumelo.

'Kwa ba teng ba ipela ka nna, mme,' Sello a mo solofetsa.

'Ke se ke leng sona ka ntlha ya matsapa a bona, mme seo ga nkitla ke se lebala.'

'Ao Sello, Masego a lela a gapilwe maikutlo ke go nna le tebogo ga ga morwae, le go se lebale kwa a tswang teng'. 'O nkgopotsa ngaka Mpe ...'

Go kgabaganya ga ga Sello kwa sekolong sa bongaka sa Yunibesithi ya Natala go ne ga tlogela Sello a aparetswe ke bolwetse jwa go rata go dira dipatlisiso.

Fa a aloga mo bofelong jwa ngwaga wa 1984, a se gabalele go bula phaposi ya gagwe ya go tlhatlhobela balwetse jaaka bontsi jwa bakaulengwe ba gagwe; go simolola go gelela madi ka dikgamelo le go tshela botshelo jwa go tlhaba kgobe ka mmutlwa.

A swetsa go boela Natala go ithutela pele.

Mo tshwetsong ya gagwe, a tlhotlheletswa ke gore maemo a ga mmaagwe a ne a sa mo gapeletse go ithlaganela go bona tiro e e duelang madi a mantsi.

Sebowana se Masego a neng a se simolotse go mo ruta se ne se sa ntse se na le madi a a kgotsofatsang. Kwa sekolong sa bongaka, o ne a gapa dibasari di le dintsi go mo duelela mo dithutong, mme ba sa kgome thata dinamane tsa sona kwa bankeng, mme tsa nna tsa nona.

'O mphitlhisitse kgakala mme; mme ke itumelela seo. Fela, le wena nako e fitlhile ya go itumelela maungo a mofufutso wa phatla ya gago. Tswee-tswe, dirisa madi a a setseng go iponela ntlo e e botoka kwa Ga-Rankuwa,' Sello a mo lopa.

'Ke tlaa kgona go tshela le go tsweletsa dithuto tsa me ka madinyana ao dingaka tse di ithutelang pele di a bonang.'

'Ke a leboga morwame; tswelela pele ka dithuto tsa gago 'go fitlha kwa o batlang teng,' Masego a mo araba. Fela gopola, tsa kwa pele ga di itsiwe, ka jalo re tshwanelwa ke go beela a mangwe kwa thoko gore fa o ka a tlhoka, a be a le gona.'

Ka kgwedi ya Mopitlwe wa 1985, Masego a laela motlhatlhana wa gagwe kwa motseng wa Mmakau, mme a tsena mo ntlong ya gagwe e ntšhwa kwa motsesetoropong o o gaufi wa Ga-Rankuwa.

11.1 Rraagwemogolo le mmaagwemogolo ba ga Sello ke bomang? (2)

11.2 Masego o senola maikutlo afe a a boteng go ya ka diteng tsa temana e? (2)

- 11.3 Go sa lebaleng ga ga Sello kwa a tswang teng, go senola semelo sefe sa gagwe? (2)
- 11.4 Tlhagisa dintlha di le THARO ka ga tshobotsi ya ga Masego. (3)
- 11.5 Ba ga *Lazar* ba nnile le thotloetso efe mo botshelong jwa ga Sello? (2)
- 11.6 Seabe sa ga rraagwe Masego e nnile sefe mo phuthololong ya ditiragalo? (2)
- 11.7 A o dumela gore Rre Kgabo Motsepe o thusitse Masego ka ntlha ya fa a ne a mo itaya gone a ne a imile? (2)
- 11.8 Seabe sa ga Masego mo go senoleng kakanyokgolo ya padi e ke sefe? (2)
- 11.9 O ne o tlaa gakolola *Sannah* jang fa e ne e le tsala ya gago? (2)
- 11.10 Fa o ne o le Masego, mme tsala ya gago e go dirile jaaka *Sannah* a mo dirile, o ne o ka dira eng? (2)
- 11.11 Go ya ka wena, a Masego o tsere tshwetso e e maleba ya go abela bana ba ga *Vuzi Mngoma* boswa jo bo neng bo mo lebane? (2)
- 11.12 O ithutile eng ka ga moanelwa Kgabo Motsepe? (2)

[25]**KGOTSA**

DITLHANGWA TSA SETSO

Ditshwaelo ka kakaretso:

- Go boditswe potso ya TLHAMO le DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE go tswa mo ditlhangweng tsa setso tse di tlhaotsweng monongwaga.
- Batlhatlhojwa ba tshwanetse go araba potso e le NNGWE go tswa mo ditlhangweng tsa setso tse ba di ithutileng.
- Fa batlhatlhojwa ba ithophetse go araba potso ya tlhamo mo KAROLONG YA B, ba tshwanetse go araba dipotso tse dikhutshwane mo KAROLONG YA C.
- Fa batlhatlhojwa ba ithophetse go araba dipotso tse dikhutshwane mo KAROLONG YA B, ba tshwanetse go araba potso ya tlhamo mo KAROLONG YA C.

POTSO 12: POTSO YA TLHAMO***DITLHANGWA TSA SETSO – GS Leeuw le ba bangwe***

Buisa ditlhangwa tse di latelang ka kelotlhoko, mme o arabe potso.

- 'Kilano ya boPekwa le boKgogo'
- 'Mogaka Sol Plaatje'

O ikaegile ka diteng le semelo sa baanelwa ba naane ya 'Kilano ya boPekwa le boKgogo' le leboko la 'Mogaka Sol Plaatje', kwala tlhamo go netefatsa gore fa motho a lwela selo e le sa gagwe, ga a ke a lapa kgotsa a ineela bonolo. Boleele jwa tlhamo e nne mafoko a a kana ka 400–450.

[25]**NAANE: 'KILANO YA BOPEKWA LE BOKGOGO' – SJ Malao****NOPOLO D**

'Bagaetsho maaka ga se lehumo, e bile nnete ke nnete le fa e tena. Batlotlegi ke nnete re phela ka boKgogwana. Fela ke batla gore boKgogo ba re tlhalosetse fano, gona jaanong gore re phele ka eng. Bagaetsho mafoko a kalo.'

Ntsu o ne a re: 'Lekgotla re utlwile ka fa boPekwa ba buang ka teng, jaanong ke tlaa kopa Mokoko gore a re tlhalosetse gore boPekwa ba phele ka eng?'

Mokoko o ne a ema a re: 'Bagaetsho go a gakgamatsa go utlwa ka fa Pekwa a botsang ka teng. Nna bagaetsho ka re a boPekwa ba phele ka magotlo gonne rona le magotlo ga re nkgisane madi, mme boPekwa le rona re ba madi a le mangwe.'

Ntsu o ne a re: 'BoPekwa mafoko ke ao.' BoPekwa ba ne ba ngongorega gore Magotlo ga a tshwarege bonolo ka a tsamaya bosigo. Kgaka o ne a ema a re: 'Bagaetsho a boPekwa ba phele ka mabele.' Fa boKgaka ba sena go tshitshinya gore boPekwa ba phele ka mabele, Magakabe le Magodi a ne a ngongorega gore Bopekwa ba a patikwa le gore ba tlogelwe ba tshela ka Bokgogwana. Morago ga manganga a mantsi Ntsu o ne a re: 'Jaaka ke le modulasetilo wa lekgotla le ke athola gore go tloga gompiono boPekwa ba tshela ka mabele le dijalo tse dingwe.' BoKgogo le maeba ba ne ba sa itumelela katlholo e, mme boPekwa ba tswa mo lekgotleng ba hutsafetse.

E rile morago ga dibeke di le mmalwa boKgogo ba adima thipa mo go boPekwa gore ba ipome ditlopo tsa bona gore ba tle ba tshwane le boPekwa. Ka bomadimabe boKgogo ba ne ba timetsa thipa ele ya boPekwa. E rile fa boPekwa ba se na go utlwa gore boKgogo ba timeditse thipa ya bona, kilano ya bona ele ya simolola sešwa.

Ke ka ntlha eo Kgogo e fatetseng ruri. E sa ntse e batla thipa ya boPekwa gore letlhoo le tle le fele. Ke ka jalo boPekwa ba sa ntse ba ja Bokgogwana le gompieno ka ba ituelela thipa ya bona. E be e nna tsona tsotlhe.

LE

LEBOKO

MOGAKA SOL PLAATJE – PC Mooa

- 1 Dumela morwa *Plaatje* mminatholo,
- 2 Dumela mminatholo morwa Mogodi,
- 3 Morwa Mogodi o teilweng *Plaatje* ke basweu,
- 4 Basweu ba reteletswe ke go peteketsa 'fane ya 'go,
- 5 Dumela kwakwabidi ya ngwana 'a mmala wa sebilu,
- 6 Dumela mminatshipi tholo seraga ka tlhako ya morago.
- 7 Petleke ya malemela-gotlhe motho oo mabogodika
- 8 Patlelong ya bokwadi, dibelo ya botho le setho o bonwe.
- 9 Tshetlha ya maralalathota tihabologong
- 10 Khunou ya mafula a theetsa
- 11 Nkakariata puong, setsong le bothong *Plaatje* o ja pampiri ka pene
- 12 A lona matsapa a retetse go fifala ka gompieno ANC e bonwe
- 13 O tihabolotse setšhaba soorantscho bokwading
- 14 Sekakatlela botho le setho ka o ila go tlišaetswa matlho
- 15 O nkekariata mosekaphofu le fa phala e hibitse
- 16 Tsa' go ditiro di ela le naka di matshokwe tsa tholo
- 17 Thakadu o finokolotse lefatshe ka 'boko'
- 18 Modikafatshe wa utolola kitso ya thuto le polotiki
- 19 Modibela botho le segaabo puo o e antse letseleng
- 20 O se lwetse segaeno go lekalekanngwa magetla le dipuo dingwe tsa Bantsho
- 21 Ga o a ingwaa matsetse go baa botswana jwa gago kwa pele
- 22 Wa runtscha diane tsa Setswana le tšhomolodi ya tsona ya Seesimane
- 23 Ka o le mosekaphofu o sa batle disodiswana puong
- 24 Mminatholo se raga ka leoto lwa morago
- 25 Tihaloganyo ya botlhe o ka se nyelele!

POTSO 13: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE***DITLHANGWA TSA SETSO – GS Leeuw le ba bangwe***

Buisa nopollo e e latelang, mme o arabe dipotso.

'KATSE LE MONG WA YONA' – CLS Thobega**NOPOLO E**

Ga twe e rile bogologolo, Dikatse di ne di itse go bua le beng ba tsona. Di ne di romiwa fela jaaka batho. Ga twe ka letsatsi lengwe, monna mongwe a utswa Katse e sa le nnye kwa dikatsaneng dingwe. Monna yo a ikotlela Katse ka boena. A ruta Katse go apaya, le go fa baeng dijo. Ga twe e rile letsatsi lengwe ga tla monna wa moeng a etetse monna yo o neng a ruile Katse.

Katse ya dira kofi go fa mong wa moeng. Katse e ne e apesitswe mosese jaaka mosadi, mme e ne e tlhatswa dijana le dipitsa ka mokgwa o o neng o gakgamatsa. Monna wa moeng a sala a gakgametse, 'A ruri se ke Katse e e dirang tiro e ntle go le kana jaana,' Mong wa Katse o ne a e rurile go dira ditiro tsa mofuta o, ka matsetseleko.

Letsatsi le lengwe monna wa moeng a leka go bona gore a Katse e ka ne e latlhile mokgwa wa yona wa boferere jo bo amanang le ngwao ya yona. Monna wa moeng a lalediwa go tla go nwa tee le monna yo o neng a ruile Katse gape. Monna wa moeng a bolaya Legotlo, a le tsenya mo kgetsing ya baki, a ya kwa a neng a letilwe gone go nwa kofi jaaka gale. Fa monna wa moeng a goroga, Katse ya bo e setse e itaaganya dikopi le maswana, e dira kofi. E rile go ise go ye kae, kofi ya bo e setse e lerediwa monna wa moeng. Katse ya tla e ntse e tsentse kopi ya kofi mo teng ga leselwana. Ya baya kofi fa pele ga monna wa moeng. Monna wa moeng a nwa kofi.

Fa monna wa moeng a ntse a nwa kofi jaana, a tsere dikgang le mong wa Katse, a leka go bona fa Katse e se kitla e gakologelwa Legotlo. Monna wa moeng a ntsha Legotlo mo kgetsaneng ya baki, a le latlhela fa Katse e neng e ntse e tlhatswa dijana gone. E rile fa Katse e bona Legotlo, ya lesa go tlhatswa dijana, ya sianela Legotlo.

- 13.1 Ke teko efe e monna a neng a e tlhagisa go bona fa Katse e sa latlha ngwao ya yona? (2)
- 13.2 Ngwao ya Katse ke efe? (1)
- 13.3 Ke thuto efe e o e ungwileng mo naaneng e? (2)
- 13.4 Maikaelelo a mong wa Katse e ne e le afe? (2)
- 13.5 Fa o ne o le mong wa Katse, o ne o ka dira eng ka monna wa moeng a go senyeditse maano? (2)
- 13.6 Ke leele lefe le le ka dirisiwang go bontsha gore fa Katse e bona legotlo go ne ga senyega? (2)
- 13.7 Naya seane se se bontshang gore motho kgotsa selo fa e se sa gago o itse gore se ka tsewa nako nngwe le nngwe. (2)
- 13.8 O ka dirisa jang se o se ithutileng mo naaneng e, mo botshelong? (2)

LE

LEBOKO**KGOSI MOLEFI K PILANE – MOM Seboni le EP Lekhela**

- 1 O tlogeletswe motse ke mogolowe,
 2 Ke mogolowe ke Pilane-a-Pheto,
 3 O disitse sope la ga mmaagwe
 4 Lesope la ga Seingwaeng-a-Lekanyane.
 5 Molefi feela motse matlakala
 6 O kate mesima o e hupelele,
 7 Le matlapa a thujwe a a re kgopa
 8 A lala a re ribolola menwana,
 9 Fa re ya go botšhela ka kwa Kgosing,
 10 Batla matimela Morena Molefi,
- 11 Matimela a batho o a gorose,
 12 O etse dikgomo o tswa go di batla,
 13 O ba fophole ka ditelekerafa.
 14 Ba bangwe ba utlwala ka kwa Dikapa,
 15 Ba bangwe ba utlwala ka kwa Natala,
 16 Ba na le Dikobe ngwana wa ga Nthite,
 17 Bontsi jwa bone ke boJohannese,
 18 Bangwe banna ba tlogetse basadi,
 19 Basadi le bana ba keta botsofe,
 20 Ba letsa borraabo mogolwane,
 21 Ga ba apara ba itshopere fela.
 22 Makau a paletse kwa Makgoeng.

- 13.9 Leboko le ke la mofuta ofe? Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka. (2)
- 13.10 Mmoki a re kgosi e dire eng? (2)
- 13.11 Selelosegolo sa mmoki ke sefe ka motse? (2)
- 13.12 Tlhalosa mola wa bo 19 ka mafoko a gago. (2)
- 13.13 Naya seane se se bontshang gore kgosi e tshwanetse go rwala mathata a morafe. (2)
- [25]**

PALOGOTLHE YA KAROLO YA B: 25

KAROLO YA C: TERAMA

Ditshwaelo ka kakaretso:

- Go boditswe potso ya TLHAMO le DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE go tswa mo terameng e o e tlhaoletsweng monongwaga.
- Batlhatlhojwa ba tshwanetse go araba potso e le NNGWE go tswa mo terameng e ba e ithutileng.
- Fa motlhatlhojwa a itlhophetse go araba potso ya tlhamo mo KAROLONG YA B, o tshwanetse go araba dipotso tse dikhutshwane mo KAROLONG YA C.
- Fa motlhatlhojwa a itlhophetse go araba dipotso tse dikhutshwane mo KAROLONG YA B, o tshwanetse go araba potso ya tlhamo mo KAROLONG YA C.

POTSO 14: POTSO YA TLHAMO**MATSAPA DI A TSAYA KAE? – SS Mokua**

Sekaseka morero wa teramakhutshwe ya *Batho ga ba tshwane*, mme o tlhagise gore a o senotswe sentle kgotsa nnyaya. Boleele jwa tlhamo e nne mafoko a a ka nnang 400–450.

[25]**POTSO 15: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE****MATSAPA DI A TSAYA KAE? – SS Mokua**

Buisa nopollo e e latelang, mme o arabe dipotso.

NOPOLO F

DIKOBÉ: Ke tlaa go bona
Ke sa ya banneng.
O se ka wa naganela fano, o naganele kwa
pele. Mongwe le mongwe o gopola ka
bokamoso ba gagwe.

(Maitseboeng a letsatsi leo, Dikobe le Mafenya ba iketlile mo ntlong nngwe ya bojalwa)

MAFENYA: Morwarra, ke sale ke go roma, ga ke itse
gore o ne wa kgona go ka bona kgarebe
ele.

DIKOBÉ: Mogolole, ke tsamaile.
(O kgwa mowa)
Ga ke itse gore ke tlaa simolola kae.

MAFENYA: *(Ka lentswe le le bonolo)*
Bua fela.
Bua sengwe le sengwe se a se buileng.
O se ka wa tshaba.

DIKOBÉ: Monna, go ne go le thata.
Tshimo ele ke thite.
Mogoma o ne o kakadia fela fa godimo.
Go batlega terekere go ka e tlhabolola, e
seng sepane sa dipholo.

MAFENYA: (*O thikitha tlhogo*)

Ke a go utlwa.
Ke lekilelekile ke paletswe.

DIKOBÉ: Lekgarebe fa le raya lekau le re ke
sekoropolapa, o itse gore go thata.
Mogolole, ke lela le wena.
Ga a go beye gope.
Fa a go lebile, ga a bone motho.

MAFENYA: (*O bua a tshwenyegile*)
Jaanong monna, ke dire eng?

DIKOBÉ: Moleta ngwedi ke moleta lefifi.
Jaaka o setse o mpoleletse gore o paletswe
go le kana kang, le nna tota ke lekile, ke
paletswe. Go botlhokwa gore o se ke wa
ipolaisa pelo.
Ga se ena fela.
Ipatlele yo mongwe.

MAFENYA: Ke kakanyo e e siameng.
Fela tsatsi lengwe, Nkefi o tlaa gopola
matsatsi a a neng a gana lenyalo.
Ka nako eo, o tlaa bo a le batla.
Le lona, le tlaa bo le mo tshaba.

DIKOBÉ: O tlaa lela dikeledi mo pelong.
Bofetwa bo tlaa bo bo mo kukile ka diatla
tsoopedi.

MAFENYA: Se nkganang, se nthola morwalo.
Nna fa ke riana, ga ke a tsena gotlhelele
mo nkgong, ke tsamaisa nako fela.
Ke tlaa tlogela bojalwa nako nngwe le
nngwe.

DIKOBÉ: A re bo tlogele morwarra, e bile bo re
senyetsa madi.
Ntšwa e bile ga e bo nwe
Modimo ga o fe ka letsogo. Ka letsatsi
lengwe, o tlaa nna le mosadi yo o go ratang.
Nkefi o tlaa bo a go batla. Tiholego o ka se
e ganetse, fa e go bitsa e a go bitsa.

15.1 Naya leina la ga mogatsa Mafenya. (1)

15.2 Mafenya le Dikobe, ba tota ba tlhologanya se botshelo e leng sona. Faa mabaka a le MABEDI a a tshegetsang ntlha eno. (2)

- 15.3 Segalo se se dirisitsweng ke Mafenya mo mmuisanong wa gagwe se senola semelo sefe sa gagwe? Naya dintlha di le PEDI, mme o tshegetse ntlha nngwe le nngwe ka lebaka. (4)
- 15.4 Faa lebaka le le sa dumelesegegeng mme le tlhaloganyesega ka ga maitsholo a ga Nkefi morago ga gore Ntope a amogelwe kwa bookelong. (2)
- 15.5 Naya ntlha e le NNGWE ya semelo sa ga Ntope e e tlisitseng tlhakatlhakano mo lelapeng la gagwe, mme o tshegetse karabo ya gago ka lebaka. (2)
- 15.6 A mme go ineelela bojalwa go ka rarabolola mathata a motho a iphitlhelang mo go ona? (2)
- 15.7 Lorato lwa ga Nkefi le Ntope lo na le seabe sefe mo lelapeng la ga Ntope? (2)
- 15.8 Fa o ne o le tsala ya ga Nkefi, ke kgakololo efe e o neng o ka mo naya yona? (2)
- 15.9 A go siame gore Mafenya a bipe Ntope fa morago ga gore mogatse a utlwe ditshebo tsa mo thekising? Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka. (2)
- 15.10 Go ya ka wena, a go siame gore Ntope a nne le dinotlolo tsa kwa ga Nkefi? (2)
- 15.11 Fa Dikobe e ne e le tsala ya gago, a o ne o tlaa itumelela botsalano jwa lona? (2)
- 15.12 O ithutile eng ka ga modiragatsi Dikobe? (2)
- [25]**

POTSO 16: POTSO YA TLHAMO

GA SE LORATO – MJ Magasa

Sekaseka morero wa terama ya *Ga se Lorato*, mme o tlhagise gore a o senotswe sentle kgotsa nnyaya. Boleele jwa tlhamo e nne mafoko a a ka nnang 400–450. **[25]**

POTSO 17: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE**GA SE LORATO – MJ Magasa**

Buisa nopolo e e latelang, mme o arabe dipotso.

NOPOLO G

(O tihomoga pelo)

LENKAPERERE: Ao mmaabo e seng go mo sadisetsa!
E re re tlaa nna re mo tsholela.
Kana bosula ga bo busiwe ka bosula.
Borra a re emeleleng re tsamaye.

EMANG: Le tsamaye sentle bagolo.
(Ka makgakga)
Yo rre wa fa ke moipolai,
Dilo o di itirile.
Fa a ka bo a ne a re godisa sentle,
Le nna nkabo ke lela le lona,
Nkabo ke kgala mme.

LESEGO: Le nna ke la me leo.
Molemo o busetswa kwa o tswang,
Ga go molemo o o tlhapisang bosula.

GADIFELE: Le nna ke a rialo.
Ka re a a ikgakologe.

SELAPO: Le nna ka rialo bagaetsho.
Ka re fa a ka bo a ne a nthetsa,
Go ka bo go sa diragala jaana.

GADIFELE: *(Ka makgakga)*
Kana o ne a ithabisa ka dikoloi
A bolela gore ene ke 'Mr Money',
A bolela gore basadi ba a mo rata,
E bile ga ba ke ba mo ngamola tlhogo.
Jaanong le nna ke a ratwa
Le nna ke batla go nna 'Mrs Money'
Ga o bone le nna banna ba a nthata.
(Go ema BMW e ntsho kwa kgorong, Gadifele o bua ka go ikgantsha)

Lona borre intshwareleng
Ke setse ke le mo tseleng.
Koloi ele e batla nna.

EMANG: Le nna ke ya Dikgogometsong
Go na le baopedi ba: 'The Drips.'
(Gadifele o a tswa)

MOTSAMAI:	<i>(Ka khutsafalo a sekile dikeledi)</i> Lo a bona bagaetsho. Go diragala tsona tse. <i>(O a lela)</i> Le nna ke ipolaile ka bomo Bona gore ba ntirang. <i>(O wela fa fatshe)</i>
SELAPO:	<i>(Ka letshogo)</i> Hee! Lesego le Emang Rraalona ke yo o idibetse Tlayang lo re thuse.
EMANG:	<i>(Ka lenyatso la boikgantsho)</i> Nna nka se kgone go le thusa, Ke itlhaganetse thata.
LESEGO:	<i>(Ka bokhutshwane)</i> Le nna ke itlhaganetse Ke tlaa mmona fa ke boa. Fa a ise a tshapogelwe, Ke tlaa feta ke mo isa ngakeng. <i>(Lesego le Emang ba a tswa)</i>
SELAPO:	<i>(Ka go tenega)</i> Le nna ke ithwesa morwalo, Jaanong ba ntlogetse le setopo. Ba re nna ke se reng? Le nna ke a se tlogela. <i>(O a tswa)</i>

- 17.1 Naya leina la ga mogatsa Selapo. (1)
- 17.2 Go nna mathomantsi ga ga Motsamai go tswelletsa jang morero wa terama? (2)
- 17.3 Segalo se se dirisitsweng ke Emang mo mmuisanong wa gagwe se senola semelo sefe sa gagwe? Naya dintlha di PEDI, mme o tshegetse ntlha nngwe le nngwe ka lebaka. (4)
- 17.4 Naya ntlha e le NNGWE ya semelo sa ga Gadifele e e dirileng gore Motsamai a se ka a latlha mekgwa ya gagwe. Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka. (2)
- 17.5 Naya setlhoa sa kgotlhang ya ga Motsamai le *Gladys*. (2)
- 17.6 A o dumela gore Motsamai dilo o di itirile? (2)
- 17.7 A go siame gore Motsamai a ratane ntswa e le monna wa lelapa? (2)
- 17.8 Seabe sa ga *Angeline* ke sefe mo go rataneng ga gagwe le Motsamai? (2)

- 17.9 Fa Lenkapere e ne e le tsala ya gago, a o ne o tlaa itumelela botsalano jwa lona? (2)
- 17.10 Go ya ka wena, a thuto ya ga Gadifele mo baneng e a dumelesega le go tlhaloganyesega? Tshegetsa ka lebaka. (2)
- 17.11 Fa o ne o le Selapo, mme Motsamai a kile a se go reetse o mo naya dikgakololo, a o ne o ka mo tlogela a idibetse? (2)
- 17.12 O ithutile eng ka ga modiragatsi Lesego? (2)
- [25]**

PALOGOTLHE YA KAROLO YA C: 25
PALOGOTLHE YA TLHATLHOBO: 80